

Crna Gora

Ekonomski rast

Crnogorska ekonomija je ove godine prema ocjeni eksperata Svjetske banke rasla najbrže u regionu i očekuje se da će njen rast krajem ove godine biti nešto iznad 4%.

Od obnove nezavisnosti, uz izražena ciklična kretanja ostvaren je značajan napredak crnogorske ekonomije. Prosječan rast BDP u periodu 2006-2016.godine iznosio je 3,2%. Pri tome, BDP per capita u 2016.godini iznosio je 6.060 € i veći je za 76% nego u 2006.godini. Ukupan neto priliv SDI u posmatranom periodu iznosio je 5.754,4 mil. e ili oko 19% BDP. Prihodi budžeta u 2016.godini iznosili su 1.486,5€ i u odnosu na 2006.godinu veći su za 73%, prosječna neto zarada povećana je sa 282 € u 2006.g na 499€ u 2016.godini, a prosječna penzija sa 138€ na 284€. Prosječan realni rast zarada u posmatranom periodu je bio 33%.

U tabeli ispod su neki od ekonomskih pokazatelja u CG za period od 2013. do 2017.g

	2013.	2014.	2015.	2016.	Q1 2017.	Q2 2017.
Realna stopa rasta BDP-a (u %)	3,5	1,8	3,4	2,9	3,2	5,1
Stopa inflacije(u %)	2,2	-0,7	1,5	-0,2	Jan.-oktb. 2,4	Jan.-oktb. 2,4
BDP per capita(u €)	5.412	5.561	5.826	6.060	-	-
Prosječna neto zarada (u €)	479	477	480	499	511	511
Prosječna penzija (u €)	275	275	270,41	284,32	Jan. 286,14	Oktb. 280,05

Broj korisnika penzije : 123.164 Najniža penzija- 121€, najviša 1.107 € .

Odnos broja zaposlenih i penzionera : 1:1,65.

Rastu BDP-a u 2017.godini u najvećoj mjeri doprinose:

- Mjere fiskalne konsolidacije
- gradnja auto puta Bar – Boljare
- rast u građevinarstvu(I-VI vrj.grđaj.radova je veća za 45,35% u odnosu na isti period 2016)
- visok rast u oblasti vadjanja rude i kamena (rast od 124,7%)
- rast neto priliva SDI (I-IX neto priliv je iznosio od 409,8 mil € dok) Izvještaj SB o lakoći poslovanja Doing Business lista Cg je ove god zauzela 42. mjesto od 190 rangiranih zemalja, napredak za devet pozicija u odnosu na proslu godinu.
- povećana efikasnost rada nadležnih organa u borbi protiv sive ekonomije(I-XI naplaceni pores. ph 1,3mil€ sto je 4,2% više u odnosu na isti p. proslu godine)
- povećana poreska disciplina ranijih dužnika (naplaceno je 19,9 mil€ do novmb. a očekuje se 23 mil.do kraja ove godine)
- porast broja turista (825.000, rast od 16,8%)
- rast prometa putnika na aerodromima (I-IX +17%)
- veći prevoz robe željeznicom
- veći pretovar robe u lukama
- povećan je izvoz roba (I-IX +17,8 dok je uvoz bio veći za 8,2%)
- malo je uvećana i pokrivenost uvoza izvozom (I-IX je iznosila 16,2%)

Medjutim , adekvatna rješenja još uvijek nisu pronađena za značajnije smanjenje broja nezaposlenih građana i povećanje konkurentnosti crnogorskih proizvoda , koje bi rezultiralo većim izvozom , te smanjenjem spoljnotrgovinskog deficita.

Tržište rada i socijalni razvoj

Slika tržišta rada u CG pokazuje da je od ukupno 269,7 hiljada radno aktivnih stanovnika(prema Anketi o rad. snazi) zaposlenih lica 222,7 hiljada (82,6%) . Stopa nezaposlenosti je 17,4%, prema istom izvoru.

Prema administrativnim podacima br. zaposlenih u 2016.g. je 177.908, nezaposlenih oko 48.000, korisnika soc. davanja 30.000, dok je nezvanično 40.000 zaposlenih u neformalnoj ekonomiji. Stopa nezaposlenosti (prema podacima ZZZ) je 22,9% , od čega je 27.889 žena ili 56,93%. Oko 50% zaposlenih ima platu od oko 250 eura i manje , dok oko 8 000 penzionera prima mjesečno svega 120 eura. Prosječna zarada bez poreza i doprinosa je oko 500 eura.

Podaci Zavoda za zapošljavanje od januara do avgusta 2017. pokazali su da je broj registrovanih zaposlenih veći za 3,6 odsto ili 6.314 novih radnih mjesta, dok su anketni podaci zabilježili rast od 3,5 odsto. Aktuelna stopa nezaposlenosti je 22,9 odsto. Kako je najavljeno, Vlada trenutno traži način na koji će spustiti stopu nezaposlenosti ispod 20 odsto, te će u narednom periodu pokrenuti projekte usmjerene ka tom cilju.

Izmjenama i dopunama Zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti, stupanjem na snagu tog zakona 17. januara 2017. godine od 22.000 majki koje su 18 mjeseci primale nadoknade po osnovu rođenje troje ili više djece, to pravo sada koristi samo 1.902 žena i to najduže pet godina.

U Crnoj Gori ima 30.000 korisnika socijalnih davanja. Iznosi socijalnih primanja ne mogu osigurati ni minimum životnih potreba. Procenat izdvajanja sredstava za socijalnu zaštitu iz BDP (uključujući obrazovanje zdravstvenu zaštitu) je oko 9,5%.

Tržište rada i dalje karakteriše: visoka stopa neaktivne r.s., niska stopa zaposlenosti, dugoročna nezaposlenost, strukturna neusklađenost ponude i tražnje i visoka stopa nezaposlenosti posebno mladih, žena i ostalih teže zapošljivih kategorija nezaposlenih lica, veliki broj zaposlenih u svojoj ekonomiji, regionalne razlike u nezaposlenosti, nisko učešće građana u programima cjeloživotnog učenja, nedovoljna povezanost mjera aktivacije i socijalne pomoći, nizak nivo uključivanja lica sa invaliditetom i ranjivih grupa na tržištu rada. Poseban izazov tržišta rada je predstavljalo zakonsko rješenje iz oblasti socijalne politike (iz 2015.g.), kojim je omogućen raniji izlazak sa tržišta rada određenoj kategoriji žena, stvaranje fiktivne nezaposlenosti sa jedne i rad u svojoj zoni sa druge strane. (Medjutim mjereama EP za 2017. ovaj problem se ublažava).

Učinkovitost nacionalnih institucija i instrumenata finansijske kontrole

Osnovnu ranjivost crnogorske ekonomije pokazuje visina ukupnog državnog duga, koji je 30.09.2017. iznosio 2.490,31 mil. € ili 59,26%BDP-a. Spoljni dug je 2.058,96 mil.€, unutrašnji dug 431,35 mil.€ a depoziti su 94,12 mil.€. Neto javni dug na kraju 2016.g. uzimajući u obzir stanje depozita (47,36 mil.€) je iznosio 2.498,69 mil.€ ili 66,23% BDP-a. **Prema projekcijama javni dug u 2018. godini će biti do 74% , a u 2019. godini će blago padati.**

Institucije koje se bave kontrolom upotrebe budžetskih sredstava odnosno sankcionisanjem odgovornih za zloupotrebe budžetskih sredstava su Državna revizorska institucija i Državno tužilaštvo. Praksa pokazuje da saradnja ovih institucija ne daje željene rezultate kad je u pitanju zloupotrebe budžetskih sredstava i borba protiv korupcije.

Ako DRI u postupku revizije utvrdi da postoje osnovi sumnje da je učinjeno krivično djelo dužna je da podnese krivičnu prijavu. Krivični zakonik Crne Gore u dijelu koji obuhvata krivična djela protiv službene dužnosti (članovi 416-426) ne poznaje ovo krivično djelo („nenamjensko korišćenje budžetskih sredstava“) što bitno sužava prostor za kažnjavanje utvrdjenih zloupotreba i nepravilnosti tokom revizije. Nema odgovornosti za nedostavljanje informacija od strane organa uprave i ako ih Zakon o DRI tretira kao prekršaje.

Iskustvo zemalja u regionu, kao i zemalja Evropske unije nudi širok spektar mehanizama i aktivnosti koje mogu unaprijediti saradnju DRI i Tužilaštva od posebnih sporazuma i okvira za saradnju, formiranja radnih timova, do redovnog pokretanja postupaka za utvrđivanje prekršajne i krivične odgovornosti.

Nacionalni plan/akcije borbe protiv korupcije

Prema ocjeni predstavnika EU U CG, Crna Gora je postigla određeni nivo pripreme za borbu protiv korupcije, kada je počela proces pregovaranja za poglavlje 23, ali je potrebno mnogo više uraditi da bi se postigli rezultati na planu istrage, osuđenja i inkriminacije slučajeva visoke korupcije.

Akcioni plan za poglavlje 23 obuhvata 4 oblasti : pravosuđe; borbu protiv korupcije ; temeljna prava i saradnju sa nevladinim sektorom. Da bi CG bila uspješna u reformama u ovoj oblasti , pored pune uskladenosti pravnih akata mora imati i mjerljive konkretne rezultate u njihovom sprovođenju.

Izvještaj (NVO) o sprovođenju Akcionog plana za pregovaračko poglavlje 23 pokazuje da je do kraja 2016. godine najviše urađeno u oblasti pravosuđa gdje je realizovano dvije trećine planiranog. Najmanje reformi je sprovedeno u oblastima borbe protiv korupcije i saradnje sa nevladinim sektorom, oko četvrtina, odnosno trećina predviđenih mjera, dok je u oblasti ljudskih prava završena polovina planiranih reformi.

Istraživanje Centra za demokratiju i ljudska prava (CEDEM) sprovedeno u junu ove godine pokazuje da je korupcija veliki problem, to smatra 64% građana. Veliki broj građana smatra da veliki broj službenika uzima novac ili poklone. 69% građana je takvu ocjenu izvelo na osnovu ličnog iskustva.

Jedan od razloga prijavljivanja ličnih iskustava korupcije je rasvjetljavanje velikih slučajeva iz te oblasti. Oni koji ne bi prijavili korupciju kao razlog tome navode to što smatraju da je ona teško dokaziva, njih 26,4%. Svaki četvrti građanin ne bi prijavio korupciju jer smatra da svakako ne bi došlo do istrage, dok se svaki peti, pokazuje istraživanje, plaši da prijavi korupciju.

32,3% građana smatra da će korupcija ostati na skoro istom nivou ulaskom u EU. Njih 23,7% vjeruje da će se postepeno smanjivati, 14% smatra da će ulaskom u EU korupcija porasti, dok čak 30% kaže da ne zna odgovor na to.

Crnogorski građani smatraju(da je korupcija najzastupljenija u zdravstvu (stav 23% građana) policiji (12,7%) i drzavnoj upravi (8,9%), a najmanje u sportu (0,3%) , kulturi (0,7%) i medijima (2,4%), pokazalo je istrazivanje agencije Defacto sprovedeno u 2016.g. Uzroci korupcije koje građani primjećuju su nedostatak građanske svijesti i odgovornosti o štetnosti korupcije(21%), niska primanja sluzbenika u drzavnim/opštinskim službama(18,3%), nepotizam kao oblik korupcije (15,8%).Svega 11,7% smatra da je korupcija djelimicno porasla u odnosu na prethodnu godinu, dok broj onih koji tvrde da je korupcija znacajno porasla iznosi 4,7%. Najveći broj ispitanika (73,5%) smatra da su u koruptivnim radnjama krivično odgovorni i ono lice koje daje mito, kao i ono lice koje prima mito. Najveći broj ispitanika (76,8%) nije nikada bio uslovljen od bilo kog službenika zahtjevom za davanjem poklona ili novca, prilikom ostvarivanja svojih prava kod državnih ili organa lokalne samouprave. Najveći broj ispitanika (75,3%) tvrde da nikada nisu ponudili neku vrstu poklona ili novca kako bi ostvarili pravo koje im sljeduje po zakonu, a svaki šesti ispitanik priznaje da je veoma često ili ponekad ponudio mito. Najveci procenat građana bi korupciju prijavio Agenciji za sprječavanje korupcije (27,4%). Nakon toga građani bi korupciju prijavili Upravi policije(21,1%), zatim slijede mediji (13,9%), tužilaštvo(11,6%), nevladine organizacije(10,9%), i sudstvo (8%), pokazuju rezultati strazivanja.Glavni razlog zbog kojeg građani CG ne bi prijavili korupciju je nedostatak povjerenja da će nadležni organi postupiti po prijavi (24,3%). Gotovo svaki četvrti ispitanika nije siguran da bi se korupcija mogla dokazati(23,1%). Svaki peti građanin nema povjerenja da će prijava ostati anonimna(20,2%),

pokazalo je istraživanje. Korupcija u državnoj upravi je na istom nivou smatra (46,8%), djelimično rasla (10,5%), značajno rasla (4,1%) u odnosu na prošlu godinu, dok 23,2% tvrdi da je korupcija u državnoj upravi u odnosu na prošlu godinu značajno ili djelimično smanjena.

U istraživanju Indeksa percepcije korupcije (CPI), koje sprovodi **globalna organizacija Transparency International** Crna Gora je bila u :

2013.g – 67. mjesto na listi od 177 zemalja

2014.g. – 76. mjesto na listi od 175 zemalja

2015.g. – 61. mjesto na listi od 168 zemalja

2016.g. – 64. mjesto na listi od 176 zemalja

Uloga međunarodnih finansijskih institucija, Američke privredne komore i drugih ucesnika, Mjere srednje i dejstva na ekonomiju

Vodeća inostrana poslovna udruženja u CG su : Američka privredna komora i Savjet stranih investitora.

MMF i Svjetska banka su takodje prisutni sa svojim godišnjim posjetama i izvještajima u kojima daju projekcije kretanja u ekonomiji kao i preporuke za ostvarivanje odredjenih ciljeva. Za kreiranje Fiskalne strategije za 2017-2020 korišćene su preporuke MMF-a koje su bile osnov kreiranja kredibilnog plana fiskalne konsolidacije i unaprjedjenja fiskalne politike. Takodje MMF pruža i tehničku pomoć za nastavak implementacije srednjoročne strategije upravljanja dugom. Svjetska banka ima više institucionalnu nego finansijsku snagu i pokazuje manju birokratsku odlučnost kad dolazi kao neko ko želi da pomogne, nego druge slične organizacije medju kojima je MMF.

Glavna uloga Savjeta stranih investitora i Američke privredne komore je uspostavljanje stimulativnije i prijemčivije poslovne klime u zemlji.

Ključni preduslov za unapređenje poslovnog ambijenta je intenzivna saradnja i pravovremena konsultacija donosioca odluka sa biznis zajednicom u Crnoj Gori, ocjena je Američke privredne komore.

Veliki značaj ima predvidivi i transparentni poslovni ambijent, jer je samo takav ambijent garancija zadržavanja postojećih investitora ali i privlačenja novih. Važeće poreske stope identifikovane od strane kompanija članica Amer. privred. komore su jedan od najprivlačnijih elemenata u poslovanju u Crnoj Gori.

Američka privredna komora ima jak uticaj na Vladu Crne Gore i njihove želje se uglavnom uvažavaju kroz razne zakone, posebno Zakon o radu. Američka privredna komora nema u CG značajnijih privrednih subjekata, već su njeni članovi, članovi multinacionalnih kompanija.

Vlada se opredjelila za mjere štednje kako bi smanjila javni dug i već u prvoj godini prepolovila deficit budžeta, kada je u decembru 2016.g. uz budžet usvojen i Sanacioni plan. A zatim je u julu 2017.g usvojena Fiskalna strategija za period 2017-2020.g. kojom su predviđene sl. mjere : povećanje opšte stope PDV-a sa 19 na 21% od 1. januara 2018.godine; povećane su akcize na cigarete, alkohol, ugalj i gaziranu vodu koja se zasladije ; zamrzavanje zapošljavanja u javnom sektoru (tako što će po prirodnom odlasku sa posla tri zaposlena biti zamjenjena samo sa jednim); smanjene su visoke zarade najvišim državnim funkcionerima za 6% i mjera bez konkurencije koja je obilježila ovu godinu a to je ukidanje naknada za majke sa troje i više djece.

Renomirana kreditna agencija Moodys je povećala kreditni rejting CG sa B1 negativno u B1 stabilno, i poslala jasnu poruku finansijskim tržištima da crnogorska ekonomija ide uzlaznom putanjom. Svjetski ekonomski forum nas je pozicionirao na 77.mjesto u konkurentnosti u odnosu na 82 na kojem smo bili prethodne godine.

Na Odboru za ekonomiju finansije i budžet (održanom 12.12.2017.) predstavnici sindikata su predložili povećanje minimalne zarade ,koje je inače već bilo inicirano prije pola godine , međutim iz Vlade su odbili taj predlog tako da će se punjenje budžeta odnosno prihodi obezbjedjivati već navedenim mjerama (PDV sa 19% na 21% od 1. januara 2018.i dr nametima) a najavljeno je i poskupljenje struje oko 3% sto će se loše odraziti na standard građana.

Visoka stopa ekonomskog rasta od 5,1% u drugom kvartalu ove godine je impresivan rast ali je činjenica je da su statistika i podaci jedno a relani život nešto sasvim drugo pa građani još uvijek ne osjećaju ekonomski napredak . Ovakvim razvojem događaja je zadovoljan MMF, ali ne i građani Crne Gore.

Podgorica, 05.12.2017.